

HARJOITUS TEKEE MESTARIN
Egosentrisen puheen funktiot toisen kielen omaksumisessa¹

PIRJO LINNAKYLÄ
Jyväskylän yliopisto

Viisivuotias lapsi on jo oppinut, että kieltä voi käyttää moneen tarkoitukseen. Kielellä voi pyytää, kieltää ja käskää. Sillä voi ilmaista tunteita ja kertoa kokemuksia. Sillä voi puhua totta ja sillä voi narrata. Ennen kaikkea kielen avulla voi solmia ystävyysuhteita, suunnitella yhteisiä leikkejä ja puhua milloin Tarzanin, milloin enkelin suulla.

Kun viisivuotias joutuu muuttamaan vieraaseen maahan ja kieliympäristöön, hän kokee melkoisen järkytyksen. Hänen oma kielensä ei kelpaakaan enää. Hänen on opittava uusi kieli saadakseen ystäviä ja voidakseen leikkiä, ilmaista tunteita, kokea uutta ja oppia. Uuden kielen omaksumisessa ei lapsen kannalta ole kyse kiinnostavasta lingvistikisestä, psykologisesta tai kasvatuksellisesta ongelmasta. On kyse "elämästä tai kuolemasta".

Kun perheemme syksyllä 1978 muutti vuodeksi Kaliforniaan, viisivuotias Antti-poikamme joutui kohtaamaan siirtolaislapsen kielivaikeudet. Uusi koti- ja kouluympäristö sekä houkutti että pelotti. Iloiset odotukset muuttuivat pian masennukseksi. Vaikka esikoulussa ja iltapäivä-tarhassa oli näyteltävä iloista ja toimeliasta, jotta olisi ystävyysuhteiden arvoinen, pettymykset ja surut ilmaistiin kyllä kotona. Parin kuukauden masennus ei kuitenkaan ollut hiljaista aikaa. Koulussa ja tarhassa saattoi toistella kohteliaita fraaseja ja helposti puhevirrasta erottuvia puheaktien alkuja, ja yksin leikkiessään omassa monologissaan

¹Laajemmin olen käsitellyt samaa aihetta kirjoituksessani Hi superman: what is most functional English for a Finnish five-year old, *Journal of Pragmatics* 4, 1980.

saattoi toistella ja harjoitella päivän mittaan kuulemiaan sanoja ja lauseita sekä ilmaista niitä pettymyksiä ja toiveita, joista ei uskaltanut vielä uusille tovereille kertoa.

Egosentrinen puhe on kuin silta lapsen mielen ja kommunikoivan kielen välillä. Piaget'n mukaan (1926) silta lähtee lapsen mielestä kommunikointiin päin. Vygotsky (1962) puolestaan rakentaa siltaa sosiaalisesta puheesta ajattelun kieltä kohti.

Piaget tarkastelee egosentrisen puheen roolia ensikielen omaksumisessa lapsen rajoitusten kannalta. Alle seitsenvuotias ei vielä täysin pysty muiden huomioon ottamiseen eikä sosiaaliseen puheeseen, vaan käyttää

- toistoa kieliskeemojen harjoitteluun,
- monologia äänen ajatteluun ja salaisista toiveista kertomiseen, sillä toiminta ja kieli eivät ole vielä eriytyneet, ja
- kollektiivista monologia muiden läsnäollessa tilanteen ja sen mukaisen toiminnan myötäilyyn.

Vygotsky tarkastelee egosentristä puhetta pikemminkin sen mahdollisuuksien näkökulmasta. Vygotskyn mukaan egosentrinen puhe on välivaihe kielen siirtymässä sosiaalisesta puheesta ajattelun kieleksi. Vygotskyn (1962) sekä Lurian ja Yodovichin (1971) tutkimusten pohjalta Syrkinä (Elkonin 1971) on havainnut viisivuotiaan ensikielen käytössä egosentrisen puheen keskeisimmiksi funktioiksi toiminnan suunnittelun ja kommentoinnin. Vygotskylaista näkemystä seurasi myös Ruth Weir (1970) analysoidessaan egosentrisen puheen tehtäviä äidinkielen omaksumisessa. Keskeisimmiksi funktioiksi hän totesi äännteillä ja sanoilla leikittelyn, kieliopillisen harjoittelun sekä oman tahdon ilmaisemisen.

Analysoidessani Antin egosentrisen puheen tehtäviä käytin teoreettisena perustana Wellsin (1973) egosentristen funktioiden luokittelua, sillä se pyrkii yhdistämään sekä piagetilaisen että vygotskylaisen näkemyksen. Wellsin (1973) ehdottamat funktiot ovat

1. kommentointifunktio: toiminnan myötäily;
2. ekspressiivinen funktio: tunteiden ilmaisu;
3. heuristinen funktio: kokemusten jäsentäminen;
4. harjoittelufunktio: kieliopillisten ainesten harjoittelu; ja
5. jäljittelyfunktio: spontaani toisto.

Ensimmäiset englanninkieliset ilmaukset ilmestyivät Antin egosentriseen puheeseen kahden viikon kuluttua Kaliforniaan saavuttuamme. Aluksi Antti käytti englantia ensisijaisesti *harjoitellakseen* sanontoja, joita oli päivän mittaan kuullut. Kuulemiensa ilmausten toisto ja lähes drillinomainen harjoittelu ilmeni esimerkiksi seuraavissa puheilanteissa:

Kotona leikkiessään:

What are you, what are you, what are you... (29/9)
 What's your name, what's your name, what's your name... (12/11)
 Hurry up, hurry up, hurry up... Äiti, mitä hurry up tarkoittaa? (18/11)

Auton takapenkillä:

Football, football, football... (4/10)
 Let's go, let's go, let's go... (5/10)
 What do you say, what do you say, what do you say... (9/11)

Kadulla kävellessään:

My name is Antti, my name is Antti... (28/9)
 No matter, no matter, no matter... (2/3)
 Hey, you guys, hey, you guys (16/11)
 Don' take my money, boy, don' take my money, boy... (2/4)

Kahdessa viimeksi mainitussa ilmauksessa Antti käytti voimakasta 'mustan englannin' intonaatiota. Hän pyrki selvästi jäljittelemään ihailemansa neekeriopettajan ääntämistä. Samoihin aikoihin hän halusi myös kävellä niin kuin Joe, istua kuten Joe, joten ei liene mikään ihme, että hän halusi myös puhua kuten Joe.

Joskus harjoittelulla oli selvä *leikittelyn* sävy. Erityisesti oudot, sointuvat sanat ja äänteet houkuttelivat leikittelevään toistoon:

Kotona leikkiessään:

Superman, Superman, Superman... (28/9)
 Batman, Batman, bat, bat, Batman... (20/10)
 Somebody, somebody, body, body... (16/2)

Koulussa piirtäessään avaruusalusta:

Baby, baby, baby... (4/3) (mustan englannin intonaatiolla)

Kotona värityskirjaa värittäessään:

Jingle, jingle, jingle bells, jingle, jingle... (4/1)

Ensimmäisten kuukausien aikana Antti ilmaisi egosentrisessä puheessaan myös salaisia toiveitaan. Kun hänen asemansa koulun ja tarhan leikkikyhteisöissä oli vielä kovin epävarma, hän ei uskaltanut ilmaista vihamielisiä tai helliä tunteita sosiaalisessa puheessa. Omissa monologeissaan hän käytti voimakkaita ja rohkeitakin tunteen ilmaisuja jo ensimmäisistä viikoista lähtien. Tämän *tabu*-funktion ilmentymiä olivat esimerkiksi:

Kotona roolileikeissä:

Kiss me, kiss me. (8/10)
 Monkey! (13/10)
 You, monkey! (14/10)
 Shut up! (30/10)
 Stupid! (28/11)
 I hate you. (26/1)
 I beat you up! (29/1)
 You are crazy. (4/2)
 You are dummy. (13/2)
 You call my name dummy, then you are dummy. (8/4)
 Kiss me, honey. (18/1)
 I love you, honey. (23/2)

Uusi kieli ilmestyi vähitellen myös roolileikkeihin. Ensimmäiseksi Antti käytti leikeissään englantia supersankareiden nimissä. Niihin näytti sisältyvän magiikkaa, joka antoi leikille voiman tuntua. Tämä *maaginen* funktio heijastui esimerkiksi seuraavista ilmauksista:

Kotona roolileikeissä:

C'mon, Superman, Superman! (29/10)
 Mä vielä voitan sinut.
 Superman, Superman, ottaa kaikki miehet kiinni.
 Okay.
 Superman, Superman!
 Spiderman, Spiderman (laulaen) (26/1)
 nyt se tulee ja lentää,
 viuh, viuh, viuh,
 Spiderman, Spiderman, Spiderman... (laulaen)

Vähitellen englanti siirtyi myös roolihenkilöiden puheeseen. Tavallisesti leikkien ihmismiehet puhuivat englantia, vaikka toimintaa kommentoitiinkin vielä suomeksi. *Roolipuheen* funktio ilmeni esimerkiksi seuraavissa:

Kotona roolileikeissä:

Spiderman menee sisään. (24/4)
 Can't get out, can't get out!
 Help me, help me!
 Sillon se tukehtuu.

Miehiä on tuolla sisällä (2/5)
 ja ne tulee sieltä.
 What do you do there, boy?
 Hey, monster!
 Watch out, baby!
 Juuh-juuh!
 Voi ne pelastaa sinut.
 Quiet!
 Me ollaan little robots.
 Tule tänne, please.

Pau, pau! (8/5)
 Hey, look, guns!
 Pau, pau!
 Get out of my way!
 This my horse and I'm police, policeman.
 Toi on police, too.

Keväällä huhti-toukokuussa uusi kieli alkoi siirtyä myös *toiminnan kommentointiin* eli siihen funktioon, joka roolipuheen ohella oli ollut yleisintä äidinkielisessä egosentrisessä puheessa.

Etsien jotakin kotona:

Where they are? (12/5)
 Where they are?
 Oh, here they are,
 little shoes, little tennis shoes.

Kotona piirrellessään:

This gonna be Popeye. (17/5)
 Popeye, a sailorman, Popeye, a sailorman (singing)
 Here is Popeye.
 This is Popeye.
 Popeye, a sailorman... (singing)

Äidinkielisen egosentrisen puheen tehtäviin verrattuna toisen kiel-
 len omaksumistilanteessa egosentrisella puheella on osittain samoja,
 mutta myös erilaisia tehtäviä. Harjoittelufunktion asema on ensisijai-
 nen. Lapsi jäljittelee kuulemiaan ilmaisuja, toistelee niitä, joskus
 jopa leikittelee uuden kielen oudoilla äänneillä. Ekspressiivisen

funktion rooli ja kehittyminen on kiinnostava. Samaan aikaan kun sosi-
aalisisessa puheessa uuden kielen ilmausten tunnesävyt ovat kohteliaan
neutraaleja, ne egosentrisessä puheessa paljastavat voimakkaita kieltei-
siä tai helliä tunteita. Silloinkin kun lapsi ei uskalla vaarantaa ar-
koja ystävyysuhteita vihamielisillä tai herkillä ilmauksilla, hän pal-
jastaa mielensä salaisuudet omassa monologissaan. Vasta noin seitsemän
kuukauden 'kieliharjoittelun' jälkeen lapsi alkaa käyttää toista kieltä
egosentrisessä puheessaan samoihin tehtäviin kuin äidinkieltään.

Egosentrisen puheen funktiot toisen kielen omaksumistilanteessa
voisi Antin puheen perusteella kiteyttää seuraaviksi strategioiksi:

1. Toistele kuulemiasi sanontoja, leikittele oudoilla äänneillä. Tämä
helpottaa sinua muistamaan ne seuraavassa puhetilanteessa.
2. Ilmaise vihamieliset ja arat tunteesi vain itsellesi. Sosiaalisessa
puheessa sinun on oltava miellyttävä ja mukautuva voittaaksesi ys-
täviä.
3. Käytä maagisia supernimiä leikin värittämiseksi. Niistä on hyötyä
myös toisten kanssa leikkiessäsi.
4. Käytä roolihenkilöiden puheessa toista kieltä. Se tekee henkilöt
mahtavammiksi ja voimakkaammiksi.
5. Käytä toimintasi suunnitteluun ja kommentointiin toista kieltä. Toi-
mintaasi ja ajatuksiasi voit jäsentää myös uudella kielellä.

Egosentrisen puheen funktioiden erittely osoittaa sekä Piaget'n
että Vygotskyn olevan oikeassa. Näkemykset eivät näytä niinkään risti-
riitaiselta. Ne pikemminkin täydentävät toisiaan. Lapsi käyttää toisen
kielen omaksumistilanteessakin egosentristä puhetta - aivan kuten
Piaget esittää - kieliharjoitteluun, toteutumattomien toiveiden ilmai-
suun ja toiminnan myötäilyyn. Kielen mallinsa lapsi kuitenkin löytää
- kuten Vygotsky väittää - sosiaalisesta puheesta (esim. mustan eng-
lannin intonaatio), joka vähitellen siirtyy ajattelun - mutta myös
sosiaalisen kommunikoinnin välineeksi.

LÄHTEET

- Elkonin, D.B. 1971. Development of speech, teoksessa A.V. Zaporozhets ja D.B. Elkonin (ed.), *The psychology of preschool children*, Cambridge, Mass.: The M.I.T. Press.
- Luria, A.R. ja F.Ia. Yudovich 1971. *Speech and the development of mental processes in the child*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Piaget, J. 1926. *The language and thought of the child*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Weir, R. 1970. *Language in the crib*. 2.painos. Hague: Mouton.
- Wells, R. 1973. *Inter-personal purposes. Coding manual for the description of child speech*. Bristol: School of education, University of Bristol.
- Vygotsky, L.S. 1962. *Thought and language*. Cambridge, Mass.: The M.I.T. Press.